

VERTA TRIJŲ DAKTARO LAIPSNIŲ

Apie Bernardo Gailiaus disertacijos 1944–1953 m. partizanų karas šiuolaikinėje Lietuvos istorinėje, politinėje ir teisinėje kultūroje gynimą

Atsimenu, tarsi tai būtų įvykę vakar. 2009-ieji, birželio 19 d. Kėblinu per kiemelį link fakulteto durų, o mintyse viena: įdomu, kaip jaučiasi disertantas prieš gynimą? Vien apie tai pagalvojus, širdis ima plakti smarkiau, pamažėl užima kvapą, o pilve vos juntamos nerimo konvulsijos... juk man visa tai priešaky. Ši jausena sufleruoja galimą atsakymą: ko gero, jaudinasi. Taip bemintydama nejučia atsiduriu fakulteto trečiajame aukšte, praveriu duris... Pilnutėlė auditorija nedrąsiai klega, pro pažįstamų galvų linkčiojimus šmėsteli santūri Bernardo Gailiaus šypsena – pasitinka ateinančiuosius. Mokslo bičiulių klegesys įsisiūbuoja, susirinkusieji nekantrauja, nerūpestingai šilta vasaros diena veržiasi į Istorijos fakulteto 31 auditoriją, kurioje netrukus įvyks Bernardo Gailiaus daktaro disertacijos „1944–1953 m. partizanų karas šiuolaikinėje Lietuvos istorinėje, politinėje ir teisinėje kultūroje“ gynimas. Pavėlavusieji susėda, durys užsidaro, surimtėjam, giliai įkvepiam... prasideda!

Tąsyk gerbiamą tarybą, kuriai pirminkavo prof. dr. Šarūnas Liekis, sudarė: prof. dr. Alfredas Bumblauskas, doc. dr. Nerijus Šepetys, doc. dr. Antanas Kulakauskas ir doc. dr. Dainius Žalimas. Darbui oponavo doc. dr. Arūnas Streikus ir doc. dr. Justinas Žilinskas. Gerbiamas pirminkas, atlikęs privalomąją procedūrą, netruko pakviesti B. Gailių pristatyti savo darbo. Disertacijos pristatyme išryš-

kintas tyrimo aktualumas, remiantis dviem esminėmis pozicijomis, įtvirtinančiomis nenuginčijamą partizanų karo reikšmę tiek Lietuvos, tiek tarptautinės istorijos kontekste. Pasak B. Gailiaus, partizanų karas yra savotiška Lietuvos politinės istorijos kulminacija, ypač aiški ir nedviprasmiška žmonių pozicijos savos valstybės atžvilgiu išraiška. Partizanų karas taip pat yra laikotarpis, „išvedantis“ Lietuvą į pasaulio istoriją, kai jos piliečiai aktyviai dalyvavo visam pasauliui reikšminguose įvykiuose. Tyrėją imtis šios temos paskatino partizaninio karo kontekstinio įvertinimo stygius bei dabartinės Lietuvos politinių ir teisinių problemų (ne tik probleminė historiografijos būklė), susijusių su partizanų karu, buvimas. Tad pastaruoju kompleksiniu ir sisteminiu tyrimu B. Gailius siekia ne tik paaiškinti klaidingų ar netikslų partizanų karo istorinių sampratų atsiradimą ir jas nukenksminti bei atverti kelią produktyvesniems tyrimams, bet ir atskleisti reikšmingus valstybės tęstinumo ir atminties politikos formavimui veiksnius.

Įvardydamas svarbiausias tyrimo problemas, B. Gailius išskyrė šią lemiamą aplinkybę: neadekvatus partizanų karo suvokimas, susiklostęs akademinuose darbuose, viešojoje erdvėje, politinėje ir teisinėje veikloje. Anot jaunojo mokslininko, tokį partizanų karo suvokimą galima įžvelgti visais trimis tiriamais lygmenimis (kitaip jie dar vadinami „kultūromis“ – po-

litine, teisine, istorine – L.K.-J.). Nors tai pirmiausia yra istorinės kultūros plačiąja prasme tyrimas, B. Gailius neapsiriboja grynai istorine kultūra – tiriamos ne vien tam tikros nuostatos dėl partizanų karo bei požiūriai į jį, bet ir šių nuostatų bei požiūrių nulemti politiniai veiksmai ir sprendimai (politinė kultūra – L.K.-J.). Teisinės kultūros bruožai ir pokyčiai tiriami tiek, kiek atskleidžia tam tikrų istorinių nuostatų apraiškas teisėje. Taigi atskirų politinio ir teisinio dėmenų išskyrimas leidžia B. Gailiui labiau pabrėžti specifines problemas, identifikuojamas šiais lygmenimis (šių kultūrų požiūriu). Išskirdamas visus tris „kultūrų“ lygmenis, įvardija ir skirtingas juose glūdinčias problemas. Istoriniu lygmeniu išvelgia keisto posovietinio tautinio požiūrio į istoriją vyravimą, politiniu – politinio partizanų karo potencialo neišnaudojimą, o teisiniu lygmeniu konstatuoja neteislingą elgesį su buvusiais partizanais šiuolaikinės valstybės institucijose.

Jaunasis istorikas pabrėžia, kad šios istorinės, politinės ir teisinės kultūros išraiškos formos pasitelktos siekiant nustatyti visuomenės nuostatas dėl partizanų karo. Tad tyrimo tikslas – atskleisti partizanų karo sampratą šiuolaikinėje Lietuvos istorinėje, politinėje ir teisinėje kultūroje, nustatyti šių nuostatų kilmę, atskleisti jų istorinę raidą ir paaiškinti prieštarinę visuomenės nusistatymą dėl partizanų karo, pasireiškiantį visais trimis tiriamais lygmenimis.

Dar kartą grįždamas prie tyrimo aktualumo, B. Gailius atkreipė visų susirinkusiųjų dėmesį, kad tai yra bene pirmasis, skirtas išimtinai partizanų karo sampratos problematikai, tyrimas, kurio tikslas – kompleksiskai pažvelgti į partizanų karo sampratos problemą, įvertinti šiuo metu

egzistuojančias sampratas, atskleisti jų kilmę ir, kritikuojant ydingą tokių sampratų prigimtį, nurodyti prielaidas, reikšmingas naujai sampratai susiformuoti.

Po ginamojo darbo pristatymo žodis buvo suteiktas moksliniam darbo vadovui prof. dr. Alfredui Bumblauskui. Profesorius atvirai pareiškė, kad B. Gailius ne be jo pastangų ėmėsi partizanų karo temos: „Bernardas iš pradžių rengėsi rašyti darbą apie Smetonos laikų Lietuvos kriminalistus, bet aš pasakiau, kad tai neįdomu ir pasiūliau verčiau jau pasirinkti partizanų karą, kuris istoriografijoje labai menkai tenagrinėtas.“ Baigdamas savąją kalbą prof. dr. A. Bumblauskas pabrėžė, kad B. Gailiaus darbas neabejotinai daugiakompleksis ir pirmas mokslinis darbas, mėginantis parodyti, kaip partizanų karas atspindėtas šiuolaikinėje Lietuvos istorinėje, politinėje ir teisinėje kultūroje. Antrindami pastarajai išvalgai, vienas po kito pabiro oponentų ir tarybos narių atsiliepimai, liudydami ginamos disertacijos daugiasluoksniškumą, tarpdalykiškumą, tyrimo gilumą ir aštrumą. Teisininkai leidosi į teisinės vingrybės, istorikai – į istorijos teorijos, istoriosofijos kontekstus, sovietologijos perspektyvas. Visi be išimties norėjo būti išgirsti, visi norėjo išvelgti ir polemizuoti. Vieni priekaištavo teisinių argumentų nepagrįstumu remiantis tarptautine teise (doc. dr. Justinas Žilinskas), o kiti „nepagrįstus“ argumentus gynė (doc. dr. Dainius Žalimas). Kai kam į akį krito pernelyg didelis suformuluotų hipotezių ir uždavinių kompleksiskumas (prof. dr. Šarūnas Liekis), o kai kas tai manė esant pranašumą, vertą net trijų daktaro laipsnių (doc. dr. Nerijus Šepetyš). Kad ir kaip ten būtų, visi (ir vieni, ir antri, ir treči, ir...) vienbalsiai tarė: aktu-
alu, naujoviška, tarpdalykiška, pirmą kartą

tirta, daugiakompleksiška! Tad slaptą balsavimo nutartį neabejotinai: vienbalsis „už“ suteikė Bernardui Gailiui humanitarnių mokslų srities istorijos krypties daktaro mokslo laipsnį.

Ir pabaigai, dr. Bernardui Gailiui norėtuši palinkėti mokslinės kantrybės tęsiant totalitarizmo tyrimus, stiprybės įveikti pseudokultūrą.

Lina Kaminskaitė-Jančiorienė